

”FORSKNING OM UNDERVISNING OCH LÄRANDE” vill fästa uppmärksamheten på nödvändigheten av att lärare i högre grad deltar i sin egen och skolans kunskapsutveckling.

Med detta nummer har turen kommit till en av lärarnas mest komplexa uppgifter, nämligen att bedöma effekten av allt arbete som elever och lärare lägger ner i skola och förskola. Men frågan är större än så, för i förutsättningarna för bedömning och utvärdering ligger egentligen alla skolans frågor. Där döljer sig lärarnas kompetens, klassers och grupper storlek och sammansättning, elevernas motivation och förmåga, elevmedverkan, kursplaner, betygskriterier, skolorganisation med mera.

Denna komplexa situation diskuteras i de artiklar som ingår i detta nummer av *Forskning om undervisning och lärande*.

Astrid Pettersson konstaterar i sin artikel att bedömning är något som sker ständigt och särskilt i skolan. Där bedöms bland annat kunskaper och beteenden av olika slag. Hon menar att bedömning är en ständig följeslagare till undervisning som, från att vara något nästan odiskutabelt, blivit ett komplext område som måste problematiseras. Hela bedömningsprocessen behandlas från läroplan till konsekvenserna av en genomförd bedömning. Hennes artikel har fokus på bedömning av kunskap och inleds med en historisk genomgång.

Alli Klapp Lekholm menar att lärares betygsättningspraktik är av största intresse för att förstå vad betygen mäter i termer av elevernas kunskaper och förmågor. I artikeln diskuteras betygens validitet och att betygen mäter både elevernas ämneskunskaper och personliga egenskaper som till exempel motivation. Bland annat visar resultat från nyligen genomförda studier att betydelsen av elevernas personliga egenskaper för betygen är större för elever som upplever att de inte klarar av skolarbetet så bra och elever som har föräldrar med en låg utbildningsnivå. Detta kan tolkas som att lärarna använder sig av en kompensatorisk betygsättningspraktik där lärarna kompenserar vissa elever utifrån deras personliga egenskaper.

Ingrid Pramling Samuelsson och **Niklas Pramling** diskuterar i sin artikel vad det betyder att lyfta fram barns perspektiv som en förutsättning för utvärdering, att se

4 Bedömning för lärande

hur nära varandra utvärdering och utveckling ligger i förskolans praktik. De använder sig av en del exempel från egna tidigare empiriska studier inom musik, matematik och natur, och argumenterar för att barns perspektiv pekar fram emot att betrakta utvärdering och utveckling som två sidor av samma mynt.

Bengt Olsson tar upp det estetiska kunskapsområdet. Han menar att dessa ämnen ofta diskuteras i termer av sinnlig kunskap och emotionella upplevelser och därmed som annorlunda än traditionella kunskapsområden såsom matematik, språk eller historia. Den estetiska kunskapsbildningen är präglad av kreativitet och skapande och därför hävdar många att musik- och bildämnet representerar en motvikt till den intellektuella dominansen inom övrig skolundervisning. Samtidigt regleras de estetiska ämnena av läroplaners krav kring betygsättning och bedömningar och här blir olika uppfattningar om kunskap synliga. I artikeln diskuterar han skilda uppfattningar om estetisk bedömning och betygsättning ur ett kunskapsbildningsperspektiv, men också vilken betydelse olika lärarkompetenser har.

Jan-Olof Norell konstaterar att de förändringar av styrdokumentet som 1994 års gymnasiereform innebar endast delvis har resulterat i en motsvarande förändring av lärares och skolledares förståelse av sitt uppdrag. Det gäller synen på programutbildningen och målet för kunskapsutvecklingen, det gäller synen på relationen mellan lärare och elev och det gäller synen på kursen och betygsättningen. Artikeln bygger på egna omfattande erfarenheter av möten med gymnasielärare och skolledare runtom i landet och Norell prövar att förklara denna ofullgångna process av förståelseutveckling och praxisförändring utifrån ett tolkande, förståelsebaserat perspektiv.

Inger Ridderlind problematiserar några av sina mångåriga erfarenheter av bedömning och betyg. Hon har undervisat i över 30 år i grundskolan, från årskurs fyra till nio och hämtar sina perspektiv från skolämnena matematik och NO. Hon belyser hur bedömning för lärande fått mera fokus och hon tar upp den målrelaterade betygsättningen.

Behov av utveckling och förbättring

Dessa sex artiklar gör givetvis inte anspråk på att vara heltäckande för problematiken kring bedömning och utvärdering. Men de sätter fokus på behovet av utveckling och förbättring inom flera områden och hur olika faktorer hör samman och påverkar varandra. Ett centralt område är hur de nya målstyrda läro- och kursplanerna påverkar bedömningen.

Det allra viktigaste är att stärka lärarnas professionella handlingsfrihet. Det är angeläget att makt och ansvar får ligga hos lärarna i dessa avgörande frågor som handlar om undervisningens innehåll, utformning, utveckling och utvärdering. Skolans strukturer på alla nivåer bör stödja detta. Likaså är de kunskaper som lärare tillägnat sig i utbildningen och i den dagliga verksamheten i skolan nödvändiga som grund för att utveckla ny kunskap. I artiklarna framkommer flera områden som behöver beforskas.

Lärare upplever betygsättningen som en av de i etiskt avseende svåraste situationerna i yrkesutövningen. Därför borde man inom ramen för en utvecklingsorganisation ge lärares yrkesetik stort utrymme. Det behövs för att lärare ska kunna vara en professionell motkraft till de effekter som man nu ser av fritt skolval och fristående skolor där man konkurrerar om eleverna. De flesta skolhuvudmän har gjort betygsresultaten till det främsta konkurrensmedlet och då måste lärare få möjlighet att utveckla kunskaper om ett yrkesetiskt förhållningssätt. Yrkesetiken kan också vara en viktig utgångspunkt i arbetet att tolka kursplaner och betygs-kriterier.

Nya kvalificerade uppgifter

All den tid som lärare idag tvingas använda till olika kontroll- och uppföljningsuppgifter borde i stället användas till undervisning och utveckling.

Det är hög tid att inrätta utvecklingsavdelningar inom skolan där lärare deltar och är ansvariga. Det kan ske på skolnivå, samverkande skolor och inom stadsdelar eller i kommunen som helhet samt i nationella nätverk. Det kan vara inom olika ämnen eller ämnesområde, inom olika åldersgrupper eller inom olika skolformer. Erfarenheten från olika nätverk lärare emellan leder ofta till att hela undervisningssituationen blir föremål för utveckling. Kompetens från högskola och skola kan samverka. Professorer kan engageras som vetenskapliga ledare. Det ger också lärare som skaffat en påbyggnadsutbildning nya kvalificerade uppgifter.

Avslutningsvis vill jag uttrycka en förhoppning om att det stora intresse som nu finns för betyg och bedömning leder till en omfattande FoU-verksamhet, byggd på de kunskaper som finns och som också ökar kunskaperna om hur olika elever ska kunna hjälpas i skolan. Det får inte stanna vid att vi tar reda på hur det ser ut.

*Stockholm, januari 2010
Solweig Eklund*